

Röportaj

Başak Ürkmez: "Her şeyden önce burası herkesin arşivi. Bizim belleğimiz ve kültür mirasımız."

Yonca ERTÜRK

Tarih: 29 Nisan 2024 / Yer: MSGSF Fındıklı Kampüsü / Süre: 2 sa.

"İyi bir arşiv oluşturmak için sinemayla ilgili tüm kurumların bizimle iş birliği ve iletişim hâlinde olmasını istiyoruz. Yeni binamızda beklentileri karşılayacak bir mekân yaratıp arşivimizi kurtarmayı hedefliyoruz. Arşivlerin mali haklarla korunan ve net kuralları olan yapılar olması gerektiğini bilerek standartlarımızı iyileştirmeyi planlıyoruz."

Resim 1. Başak Ürkmez

Yonca ERTÜRK: Hoş geldin Başak, bu söyleşiyi kabul ettiğin için çok teşekkür ederim. Öncelikle kendini kısaca tanıtır mısın?

Başak ÜRKMEZ: Ben Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Grafik Tasarımı Bölümü öğretim üyesiyim. Yaklaşık yirmi yıldır Mimar Sinan'da, özellikle Grafik Tasarımı Bölümü'nde animasyon, sinema ve fotoğraf üzerine çeşitli dersler veriyorum. Ama uzun süredir animasyon arşivleri ve animasyon sineması tarihi üzerine çalışıyorum. İngiltere'de yayımlanan Orta Doğu animasyonu ile ilgili, alanında tek olan bir araştırma kitabında "Türkiye Animasyonu" bölümünü yazdım. Aynı zamanda Cihangir'de Grafik Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi arşivimiz var. Uzun bir süredir arşivcilik hakkında çalışıyoruz. Özellikle görsel ve işitsel materyallerin nasıl tasnif edileceği konusunda farklı araştırma ve çalışmalarımız var. Sinema Televizyon Arşivi'nde birtakım sorunlar çıktığında, Rektörlüğümüz arşivcilik geçmişimizden ötürü bizden bu konuda inisiyatif almamızı istedi. Sinema Televizyon Arşivi'nin mevcut durumunu iyileştirmek için alanın uzmanlarından oluşan bir danışma kurulu oluşturarak yola koyulduk. Yaklaşık üç yıldır profesyonel bir ekibin desteğiyle Sinema Televizyon Arşivi'ni yönetmeye çalışıyorum.

Yonca ERTÜRK: Mimar Sinan Sinema Televizyon Merkezi Film Arşivi ne zaman, hangi amaçla ve kim tarafından kurulmuştur?

Başak ÜRKMEZ: Arşivimiz Türkiye'de film koruma mantığının olmadığı bir dönemde Sami Şekeroğlu tarafından büyük emeklerle kurulmuştur. Sami Hoca, ilk önce üniversitede Kulüp Sinema 7 adında bağımsız bir kulüp kuruyor. Hem sinema gösterimleri yapıyor hem de mevcut filmleri toplamaya başlıyor. O sırada yanında Bülent Erkmen ve Ersu Pekin gibi birçok isim var. Çok aktif gösterimler yapıyorlar ve ilk arşivleme çalışmalarına başlıyorlar.

Zamanla YÖK Kanunu'nun değiştirilmesiyle birlikte bu oluşum Sinema Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne dönüşüyor. Daha sonra da üniversite senatosu tarafından Prof. Sami Şekeroğlu'nun adı veriliyor. Merkezimizin şu anda tam adı Prof. Sami Şekeroğlu Sinema Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi.

"İlk dönemlerde filmleri koruma mantığı henüz gelişmediği için çeşitli kurumlardan ikna yöntemiyle film toplanarak uzun sürede bir arşiv oluşturulmuş."

Yonca ERTÜRK: Sinema Televizyon Merkezi döneminde Film Arşivi'nden yararlananların kayıtları düzenli olarak tutulmuş mu? Bu arşivden bilimsel ya da ticari amaçlarla kimler ve hangi kurumlar yararlanmış?

Başak ÜRKMEZ: İlk dönemlerde filmleri koruma mantığı henüz gelişmediği için çeşitli kurumlardan ikna yöntemiyle film toplanarak uzun sürede bir arşiv oluşturulmuş. 1984 yılında da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait filmler arşive eklenmiş. Bu filmlerin çoğu nitrat tabanlı filmler...

Yonca ERTÜRK: Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivi de bu arşive mi eklenmiş?

Başak ÜRKMEZ: Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yaklaşık iki bin kutudan oluşan filmleri dışında daha çok sektörün filmlerinden oluşan yüz yirmi bin kutu bizim arşivimizin büyük kısmını oluşturuyor. Zaman içinde merkezin güven kazanması, filmlerin burada saklamasını sağlamış. Film saklamak ve korumak problemlili ve çok zor bir iş. Türkiye'de üretilen filmlerin yüzde doksanı bizim arşivimizde saklanıyor.

Yonca ERTÜRK: Hâlihazırda yeni yapılan filmler de arşivinize ekleniyor mu?

Başak ÜRKMEZ: Tabii, şimdi dijital teknolojiye geçtikten sonra yalnızca asetata basılan filmleri veya yeniden aktarılan filmleri saklıyoruz. Ama bizim hedefimiz dijital bir arşiv oluşturup günümüzde üretilen filmleri de saklamak. Çünkü diziler de dâhil olmak üzere günümüzde yapılan diğer filmlerin de saklanması hedeflerimiz arasında. Ancak bu ciddi ve masraflı bir proje. Onun için şu anda bir plan oluşturduk; önümüzdeki yıllarda günümüzde üretilen filmleri de arşivimizde saklamayı planlıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Çok güzel!

Başak ÜRKMEZ: Arşivimizde yer alan her şeyin kaydı tutulmuş durumda. Önceki dönemde kayıtlar kendi arşivleme mantığımızı göre tutulmuş. Bunları şimdi uluslararası bir kodlama sistemine dönüştürmeye başladık. Tabii yüz yirmi bin kutu var. Hepsinin elden geçmesi gerekiyor. Bunları uluslararası standart kodlarla eşleştirmeye çalışıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Ben de birkaç sefer arşivi kullanmak istediğimizi hatırlıyorum. Kimler yararlanmış? Faydalananlar olmuş mu yıllar içinde?

Başak ÜRKMEZ: Arşivin kullanımında yıllar içinde çok problem yaşanmış. Arşiv ilk başta iyi niyetlerle kurulmuş. Ne var ki zaman içinde teknik yetersizlikler ve eleman eksiklikleri nedeniyle kullanımı ve şartları uluslararası standartların dışına çıkmış. Arşivler zaten açık yapılar değildir. Araştırmacılara belirli kurallarla açılır. Geçmişte merkezimiz öncelikle arşivi korunma mantığı ile hareket etmiş. Bu yüzden bazı filmler ulaşılamaz hâle gelmiş.

“Ulusal film arşivlerinin temel işlevini yerine getiriyoruz. Arşivimizin statü kazanıp araştırmacılara daha çok açılması gerekiyor.”

Yonca ERTÜRK: Evet, ben de onu merak ediyorum. Orada bir arşiv var, korunuyor; ama içindekine ulaşılamazsa aslında biraz da yok gibi...

Başak ÜRKMEZ: Arşivimizdeki çoğu film yapımcılara ve hak sahiplerine ait. Merkezimiz, araştırmacılarla film sahiplerini bir platformda birleştiriyor. Bir araştırmacı ya da kurum geldiğinde, biz ilk önce mali hak sahibinden bunun iznini almasını istiyoruz. O izinle bize başvurduğunda ilgili filmi teslim ediyoruz ya da elinde bir kopyası varsa mali hak sahibini onunla buluşturarak bu işlemleri yapıyoruz. Tabii Kültür ve Turizm Bakanlığı filmleri ayrı bir kategori oluşturuyor. Bakanlık izniyle belirli koşullarda paylaşılabilir. Ulusal film Arşivlerinin temel işlevini yerine getiriyoruz. Arşivimizin statü kazanıp araştırmacılara daha çok açılması gerekiyor. Her kopyanın belli arşiv koşulları içinde gösterilmesi ve araştırmacının direkt seyredebilmesi gerek. Bazı filmler için bunu yapabiliyoruz; ama tüm filmler için henüz bu standarda ulaşmış değiliz. Bu, zaman içinde yeterli eleman ve teknik olanaklar sağlanarak yapılabilir. Bu süreci planlıyoruz. Çoğu zaman ulaşılması çok zor bir arşiv olmuş. Uluslararası standarda oturtmayı hedefliyoruz. Burası her şeyden önce ulusal statüde bir yer olmalı ve ilgili kanunla bu statüye gelmesi gerek.

“Herkes filmini evinde ya da herhangi bir depoda saklayamaz. Böyle bir durum filmlerin bir süre sonra ölmesi demek, kültürel mirasımızın yok olması demek. O yüzden bizim gibi merkezlerin

devlet desteğiyle o iklimlendirmeyi yapması gerek. Çünkü bu çok maliyetli bir iş.”

Yonca ERTÜRK: Arşiv, Mimar Sinan’a bağlı değil mi?

Başak ÜRKMEZ: Arşivimiz, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ne bağlı Uygulama ve Araştırma Merkezi statüsünde bir yapı olarak çalışıyor. Film saklama anlaşmalarımız üniversiteyle yapımcılar arasında filmlerin burada depolanması ve saklanması amacıyla oluşturulmuş. Bakanlıkla da aynı şekilde anlaşmalarımız var. Filmleri uygun koşullarda saklamak ve korumak için kurulmuş bir merkeziz. Filmleri, belirli sıcaklıklarda oluşturulan iklimlendirmeyi sağlayarak saklamak gerekiyor. Bunu sağlamak için de bizim gibi merkezlere ihtiyaç var. Herkes filmini evinde ya da herhangi bir depoda saklayamaz. Böyle bir durum filmlerin bir süre sonra ölmesi demek; kültürel mirasımızın yok olması demek. O yüzden bizim gibi merkezlerin devlet desteğiyle o iklimlendirmeyi yapması gerek. Çünkü bu çok maliyetli bir iş. Filmler bütün dünyada ancak böyle güvenli merkezlerde saklanabiliyor.

Yonca ERTÜRK: Hollywood’da da büyük bir proje var bildiğim kadarıyla... Özellikle Martin Scorsese’nin önyak olduğu büyük bir restorasyon ve arşiv çalışması var.

Başak ÜRKMEZ: Tüm ülkelerde film arşivleri mevcut. Bu arşivler FIAF (International Federation of Film Archives, 1938) denilen uluslararası bir federasyona bağlı, Film Arşivleri Federasyonu. Biz, bu kurumun 1969’dan beri üyesiyiz.

Yonca ERTÜRK: Başka üye var mı Türkiye’de?

Başak ÜRKMEZ: Sinematek bu yıl kabul edildi. FIAF’ın iki kategorisi var. Bu kategoriler, üyeler ve ortaklar. Merkezimiz üye kategorisinde, Sinematek ise ortak kategorisinde yer alıyor. Üyeler, orijinal bir hareketli görüntü koleksiyonunun korunması konusunda meşru ve birincil sorumluluğu olan ve bu sorumluluğu üstlenecek kaynaklara sahip kuruluşlardır. Ortaklar ise federasyonun hedefleri ile ilgili bir alanda faaliyet gösteren; ancak arşivlenebilecek nitelikli bir hareketli görüntü koleksiyonuna sahip olmaları gerekmeyen kuruluşlardır. Sinematek’in FIAF’a kabul edilmesine çok sevindik ve bu süreci destekledik. Her ülkeden ne kadar fazla katılım varsa bu alanda daha güçlü bir ortam oluşacaktır. Sinematek’le ortak çalışmalar yapıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Film Arşivi, Mimar Sinan Sinema Televizyon Merkezi'nden Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörlüğü'nün kontrolüne ne zaman geçti?

Başak ÜRKMEZ: Uzun yıllardır Sinema Televizyon Bölümü ile Sinema Televizyon Uygulama ve Araştırma Merkezi ortak bir yapı olarak yönetiliyordu. Rektörlük değişiminden sonra arşiv elemanları ile rektörlüğün çeşitli yazışmalarından arşivin gerektiği gibi yönetilmediği ve birtakım problemler olduğu tespit edilmiş. Rektörlük bunun üzerine çeşitli soruşturmalar başlatmış. Sonuçta, yeni bir yönetim kurularak arşivin yeniden yapılandırılması planlanmıştır.

Arşiv binasının depreme dayanıksız olduğu uzun süredir biliniyordu. Bu durum, çeşitli kurumlar tarafından da raporlanmıştı. Mevcut rektörlük döneminden önce de raporlandırma çalışmalarına başlanmış, hatta ilk önce bizim mimarlık bölümümüz böyle bir rapor vermiş. Arşivin depreme dayanıksız olduğu bu raporlarda belirtilmiş. Rektörlüğümüz Handan İnci döneminde de tekrar rapor alınmasını istedi. Bu sefer Büyükşehir Belediyesi'ne ait İSTON aracılığıyla bir raporlandırma yapıldı. Tüm binada göçme riski olduğu tespit edildi. Tüm raporları web sitemizde paylaşıyoruz. Binanın bir an önce boşaltılması gerektiği ortaya çıktı. Bunun üzerine acil bir eylem planı yapmamız gerekti. Binada çok önemli bir film mirası var ve binanın alt katında duruyor. O yüzden tüm alan uzmanlarından danışma kurulları oluşturarak ilk önce mevcut durumu raporlandırılm dedik. Yani arşivin durumu ne? Oradan başladık. Arşivin raporlandırması da uzman kurumlarca yapıldı. Çeşitli kurumlardan, devlet arşivlerinden ve sinemayla ilgili kurumlardan bir ekip, bu raporu hazırlayıp arşivin mevcut durumunu tespit ettiler. Arşivin standartların çok altında olduğu ortaya çıktı. Bu raporun sonucunu da web sitemizde yayınlıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Bu, iklimlendirme konusundan mı kaynaklı?

Başak ÜRKMEZ: Arşiv iyi bir amaçla kurulmuş; ama zaman içinde arşive hiçbir yatırım yapılmamış. Özellikle iklimlendirme kısmı ve ideal ısı değerlerine ulaşamıyorduk; uluslararası standartların çok altındaydık. Onun üzerine bir eylem planı ile burayı acil olarak başka bir yere nasıl taşıyız diye araştırdık. Uzun süre uygun bir yer aradık. Devlet kurumlarıyla yazıştık ve uygun olabilecek yerlere baktık. Geçici olarak taşıyalım ki binayı yıkıp tekrar yapılmasını sağlayalım istedik; ama hiçbir kurum bize uygun bir yer gösteremedi. Bunun üzerine biz de kendi

mekânlarımızı tekrar gözden geçirdik. Üniversitemizin Bomonti'deki binasının altında bulunan sekiz katlı bir otopark alanı dikkatimizi çekti. Bu alanın dört katını arşive dönüştürebileceğimizi düşündük. Bu fikrin iyi projelendirilmesi gerekti; çünkü bir otoparkı film arşivine dönüştürmek, onun etrafını kaplamak ve iklimlendirmesini sağlamak gerekiyordu. İşte bunun için bütçelendirme çalışmaları yapıldı. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Cumhurbaşkanlığı Strateji Dairesi'nin ortak bir bütçe bulmasıyla taşınmayı ve yapılandırmayı sağlayabildik. Şu anda istediğimiz iklimlendirme şartlarına sahip geçici bir mekânımız var.

“Arşivin eksi dört derecede, dünya standartlarında korunacağı ve ziyaretçiler tarafından fuaye alanlarından rahatça görülebileceği bir proje hazırlandı. FIAF’la da yazışarak çeşitli uzmanlardan görüş alındı. Çok iyi bir arşiv tasarlandı.”

Yonca ERTÜRK: Niye geçici? Orası güzel bir yer değil mi?

Başak ÜRKMEZ: Çünkü temel amacımız Balmumcu'daki alana uluslararası standartta bir arşiv inşa etmek. Bunun için de Hasan Çalışlar ve Kerem Erginoğlu Mimarlık Şirketi ile yaklaşık dokuz aylık bir çalışma yaptık. Uzmanlar, danışma kurulumuz ve proje bilim kurulumuz ile birlikte yepyeni bir bina tasarlandı. Arşivin eksi dört derecede, dünya standartlarında korunacağı ve ziyaretçiler tarafından fuaye alanlarından rahatça görülebileceği bir proje hazırlandı. FIAF’la da yazışarak çeşitli uzmanlardan görüş alındı. Çok iyi bir arşiv tasarlandı. Eğitim binaları, restorasyon alanları, iki tane profesyonel çekim stüdyosu, tüm dönemlerin projeksiyon makinelerine sahip dört yüz seksen kişilik bir salon ve iki cep sineması ile yeni bir kültürel miras alanı olarak hizmet verecek.

Yonca ERTÜRK: Araştırmacıların gelip yararlanabileceği bir alan.

Başak ÜRKMEZ: Çok büyük bir medyatek de var. Zaten mevcut kitap arşivimiz çok iyi. Bu arşive ek olarak, filmlere de direkt ulaşım sağlayan, seyretme odalarının olduğu çok güzel bir bina tasarlandı. Hayalimiz bunu bir an önce gerçekleştirmek. Geçici mekâna taşındık; şimdi mevcut bina yıkılacak ve yepyeni bir bina yapılacak. Bunlar üç yıl içinde gerçekleşecek. Umarım bu süreç hızlı işler. Şu anda nitrat tabanlı filmlerimizi henüz taşıyamadık. Çünkü nitrat tabanlı filmler için başka koşullara sahip şehir dışında bir mekân arıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Çok yanıcı ve tehlikeli bir malzeme değil mi?

Başak ÜRKMEZ: Çok yanıcı ve patlayıcı! Nitrat tabanlı filmlerden kısaca bahsedeyim. Kültür Bakanlığı'na ait filmlerin çoğu nitrat tabanlı filmler. Bunlar Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk döneminde üretilmiş filmler. Devlete ait özel törenler gibi görüntüleri kapsayan bir koleksiyon. Sinemamızın ilk dönemlerinde üretilen filmlerimiz de nitrat tabanlı. Yaklaşık iki bin tane kutudan oluşan bu filmleri şehir içinde saklamak çok mümkün değil. Çünkü çabuk alev alan filmler bunlar. Bütün dünyada nitrat tabanlı filmler şehir dışında özel koşullarda saklanıyor. Restorasyon amacıyla şehir içine çok az sayıda getiriliyor. Bu filmlerin arşivlenmesi diğer ülkelerde çok sıkı kurallara bağlanmıştır. Biz şu anda bu tehlikeli materyali Balmumcu'da şehrin ortasında tutuyoruz. O yüzden tüm ilgili kurumlarla görüştük. Vali Bey de gelip gördü durumu. Bir an önce o materyalin şehrin dışınd bir yerde saklanıp ancak restorasyondan geçirilecekleri zaman merkezimize getirilmesi gerekir. Şimdi biz o aşamadayız. Uygun bir mekân bulduğumuz an nitrat tabanlı filmleri oraya taşıyacağız.

Yonca ERTÜRK: Bu söyledikleriniz eski filmler için mi geçerli?

Başak ÜRKMEZ: Arşivimizin bütününe göre az sayıda olan nitrat tabanlı filmler, toplamda iki bin ile iki bin iki yüz arası kutudan oluşuyor.

Yonca ERTÜRK: Onlar hâlâ Balmumcu'da duruyor, diğerleri gitti mi?

Başak ÜRKMEZ: Nitrat tabanlı filmler dışında tüm arşivi taşıdık. Film arşivimiz dışında yüz bin parçadan oluşan sinema endüstrisi ile ilgili makine koleksiyonumuz var. Bu arşiv zaman içinde prodüksiyon firmalarının ve sinema salonlarının kapanması ile toplanmış. Bu malzemeyi taşımak filmleri taşımaktan daha zor bir iş... Çünkü bazı makinelerin sökülmesi gerekiyor ve artık ustaları da yok. Mevcut ustalarını bulmak, sökmek, paketlemek, bu taşımamanın en zor kısmıydı. Hepsinin güvenli ortamda taşınması gerekiyordu. Bir vidayı bile kaybetmeden en küçük parçaya kadar paketleyip yeni yerimize taşıdık.

Yonca ERTÜRK: Bomonti'deki otoparktan dönüştürülen mekândan söz ediyorsunuz değil mi?

Başak ÜRKMEZ: Geçici olarak kalacağımız ve uygun iklimlendirme koşullarına sahip binaya arşivimizi taşıdık. Bu mekân, biz çıktıktan sonra üniversitenin diğer arşivlerini saklamak üzere yapıldı. Bu da üniversite içinde bir devamlılık olacak. Dört katlı bir arşiv... Üniversitemiz önemli arşivlere sahip, her bölümün çeşitli arşivleri var. Onlar için de çok iyi bir mekân oldu. Daha sonra onlar için kullanılacak.

Yonca ERTÜRK: Çok güzel. Film arşivi neden Mimar Sinan'dan, Mimar Sinan Rektörlüğü'ne geçti?

Başak ÜRKMEZ: Film Arşivi, önceden de rektörlüğe bağlı bir birimdi. Daha önceki yönetimlerde Sinema Televizyon Enstitüsü ile organik ilişkisi devam etmiş. Rektörlük, anlattığım çeşitli problemlerden dolayı yeniden bir yönetim ve danışma kurulu kurdu. Şu an alan uzmanlarından oluşan bir danışma kurulumuz var. Jak Şalom'dan Kerem Ayan'a kadar sinema sektörünün tüm alanlarından temsilci barındırıyor. Festival yöneticileri de var, teknik adamlar, arşiv uzmanları ve kâğıt uzmanları da var. Toplamda 15 kişilik bir danışma kurulumuz var. Onun dışında da projelere göre değişkenlik gösteren bilim kurulları oluşturuyoruz. Taşıma projesi için ayrı bir bilim kurulu kuruldu. Ortak karar vererek hareket ediyoruz.

Yonca ERTÜRK: Film Arşivi'nin taşınma sürecinde nelere dikkat edildi?

Başak ÜRKMEZ: Bomonti'de altyapı ve iklimlendirme için bir proje hazırladık. Proje ekibi, otoparkı bir film arşivine dönüştürmek için ilgili kısımda bir kabuk yarattı. Otoparkın içine yerleştirilen yeni duvar sistemleri ve iyi bir iklimlendirme ile film arşivi için uygun bir ortam oluşturuldu. Filmler, afiş ve senaryo gibi basılı malzemeler belirli kategorilerde ayrı bölümlerde duruyor. Endüstriyel malzememiz ayrı katlara yerleştirilmiş durumda... Yeni koşullarda çalışmaya başladık. Balmumcu'daki inşaatın üç sene içinde bitmesini bekliyoruz. Sonra arşivimiz tekrar geri gidecek. O zaman profesyonel, dünya standartlarında bir binaya kavuşacak. Yeni binalarımızın projelerini FIAF'la paylaştığımızda onlar da çok heyecanlandılar. Yeni binada Novec adında yangın söndürme sistemleri kullanmayı planlıyoruz. Bu, ilk kez bizim arşivimizde bu kadar büyük bir alanda kullanılacak. O yüzden İngiliz arşivi sonuçları merak ediyor, bizim film üstünde yaptığımız testleri önemsiyorlar. Çünkü bahsi geçen yangın söndürme sistemini bu boyutta kullanan bir arşiv henüz yok. Dünya için de örnek bir arşiv olacağımızı düşünüyoruz.

Yonca ERTÜRK: FIAF'la ilgili de bilgi verir misin?

Başak ÜRKMEZ: FIAF çok önemli bir kurum. Dünyadaki film arşivleri alanında en üst kurum. Yaklaşık yüz yirmi üyesi var. Dünyadaki tüm film arşivleri FIAF üyesidir. Üyeleri arasında düzenli bir yazışma trafiği var. Örneğin FIAF sıklıkla bir film araması gerçekleştirir. Bu film arşivinizde mevcut mu? Kimin arşivinde gibi? Aynı zamanda teknik bilgilerle restorasyon bilgilerini devamlı paylaşan çok aktif bir kurum. Yıllık toplantılar yapıyor, restorasyon amaçlı workshoplar yapıyor. FIAF, dünyadaki en aktif federasyonlardan biridir.

“Her kutunun içinin tek tek kontrol edilmesi gerekiyor. Bunun için uzun bir zamana ihtiyaç var. Sonuçta kutunun üstünde yazanla içindeki film çok farklı olabilir.”

Yonca ERTÜRK: Arşivde hangi filmlerin bulunduğunu kesin olarak biliyor muyuz?

Başak ÜRKMEZ: Biz tabii kendi arşivimizin bütün envanterini biliyoruz. Ama şöyle bir durum var. Her kutunun içinin tek tek kontrol edilmesi gerekiyor. Bunun için uzun bir zamana ihtiyaç var. Sonuçta kutunun üstünde yazanla içindeki film çok farklı olabilir. Filmin haklarına sahip olan kişi gerekli hâllerde filmi bizden teslim alıyor ve sonra iade ediyor. Bu konuda sorumluluk hak sahiplerindedir. Kurallarımız bu şekilde işliyor. Bu, başka bir sisteme dönüşmeli... Bu işleyiş, araştırmacılar zaman içinde tüm filmleri taradıkça netleşebilir. Bizim arşivimizin en büyük problemi eleman eksikliği... Yurt dışında bizim büyüklüğümüzdeki bir arşivde seksen kişi çalışıyor. Bizim şu anda sadece dört aktif çalışmamız var.

Yonca ERTÜRK: Çok az gerçekten... Bir yaz okulu ya da staj programı ile ekip toparlanabilir mi? Örneğin gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerden destek alınabilir mi? Çok önemli bir konu bu...

Başak ÜRKMEZ: Film restorasyonu çok profesyonel bir iş. Bunun için ayrı bir okul kurulup oradan mezun verilmesi gerekir. Bunun için de YÖK'e başvurduk. Görsel işitsel arşivlerin restorasyonu ile ilgili bir bölüm kurmak istiyoruz. Bu, tamamen film restorasyonuna odaklanmış bir bölüm olacak. Dünyada da sayılı bölümlerden biri olmasını hedefliyoruz. Çünkü bu alanda çok az okul var dünyada... YÖK'ten izinlerin çıkmasını bekliyoruz.

Yonca ERTÜRK: Sektörde bazı film restorasyonu şirketleri var. Onlarla da çalışıyor musunuz?

Başak ÜRKMEZ: Bu alanda çeşitli profesyonel şirketler var. Biz de ilgili şirketlerle çalışıyoruz. Merkezimizden filmi alan mali hak sahipleri, onları tercih ettikleri şirketlere götürüyor ve işlem bittikten sonra bize tekrar geri getiriyorlar. Bu süreç tamamen o kişilerin inisiyatifindedir. Ama bizim merkezimiz uzun yıllar restorasyon çalışmaları da yaptı. Bundan sonra da yapacak. Hatta şu anda teknolojimizi yeniliyoruz. Biz aktarım işlemlerini çok daha iyi seviyede yaparak ilgili şirketlerle koordineli bir şekilde çalışabiliriz.

Yonca ERTÜRK: Diyelim ki bir film şirketine ait filmler sizin arşivinizde duruyor. Siz bu şirketi arayıp “gelin filmlerinizi restore edelim” tarzında bir teklif götürmeyi düşünüyor musunuz ileride?

Başak ÜRKMEZ: Bütün filmlerin bir raporlandırmasını yapmak istiyoruz. “Sirke sendromu” adı verilen bir faktör var. Filmler uygun koşullarda saklanmazsa zamanla bozulup yok oluyor. O durumdaki filmleri kurtarmak için, tabii hak sahiplerini de uyararak, sponsor bulunmasına aracı olabiliriz. İKSV gibi kurumlar her yıl bir film restore ediyor. Sinematek bu alanda düzenli çalışmalara başlamak istiyor. Bu kurumlarla yaptığımız görüşmelerde bazı filmlerin restorasyonuna öncelik tanımak için çalışıyoruz. Sinema tarihimiz açısından çok önemli olan bazı filmler yok olmak üzere olabilir. Bu kontrol aşamaları o açıdan önem arz ediyor.

Yonca ERTÜRK: Araştırmacılar bu arşivden nasıl faydalanacak? Şu anda bununla ilgili bir çalışma var mı?

Başak ÜRKMEZ: Web sitemizde hangi filmlerin arşivimizde bulunduğu dair bir liste var. Araştırmacılar, listenizde şu filmi görüyorum ya da bu filmi seyredebilir miyim diye bize yazdıklarında, eğer bizde bir dijital kopyası varsa, merkezimizde o filmi seyretmelerini sağlayabiliyoruz. Eğer aradıkları filmin dijital bir kopyası yoksa, yapımcısıyla iletişime geçmelerini sağlıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Hâlihazırda bu sistem çalışmaya başladı mı?

Başak ÜRKMEZ: Evet, biz bu taşınma sürecinde bile gösterebileceğimiz filmleri talep edenlerle her zaman paylaştık.

“Yüz yirmi bin kutudan oluşan bir arşivimiz var. Bir film yaklaşık on iki kutudan oluşuyor. On iki bin civarında filmimiz var.”

Yonca ERTÜRK: Arşiv hakkında başka rakamlar da verebilir misin?

Başak ÜRKMEZ: Yüz yirmi bin kutudan oluşan bir arşivimiz var. Bir film yaklaşık on iki kutudan oluşuyor. On iki bin civarında filmimiz var. Filmler, nitrat ve asetat tabanlı olmak üzere ikiye ayrılıyor. Bunun dışında video ve betacam gibi farklı formatlarda olanlar da var. Basılı arşivin en geniş kısmını ise sekiz bin parçadan oluşan afiş koleksiyonu oluşturuyor. Bunun dışında, ilginç bir şekilde bu süreçte bulduğumuz, “sinema fenerleri” dediğimiz çok büyük boyutlu afişlerimiz de var.

Yonca ERTÜRK: Sinema fenerleri, sinema kapılarına asılan resimler mi oluyor?

Başak ÜRKMEZ: Sinema fenerleri, yaklaşık üç metre ile sekiz metre boyutlarında değişen ve sinemaların dış cephelerine asılan, genelde elle boyanan büyük boyutlu afişlerdir. Temel özellikleri, afiş ressamı tarafından yapılmış çok büyük boyutlu çalışmalar olmalarıdır. Arşivimizde on üç parçalık bir sinema feneri koleksiyonumuz var. Bizdeki koleksiyon, dünyada da sayılı koleksiyonlardan biri... Bildiğimiz kadarıyla Hollanda arşivinde üç adet, Fransa arşivinde ise beş adet sinema feneri bulunuyor.

Yonca ERTÜRK: Peki bu sinema feneri arşivi iyi durumda mı?

Başak ÜRKMEZ: Bu koleksiyonu Kültür ve Turizm Bakanlığı ile bir proje oluşturarak restore ettik. Yeşilçam'ın Sinema Fenerleri (2022) adıyla bu çalışmanın bir yayını da gerçekleştirildi. Koleksiyon şu anda çok iyi durumda. İstanbul Sinema Müzesi'nde bu koleksiyondan iki parça sergileniyor.

Tekrar arşivimize dönersek; senaryolar, özellikle çekim senaryoları, yani yönetmenlerin kendi çekim notlarını yazdığı iyi bir senaryo koleksiyonumuz var. Sinema materyalleri, çeşitli broşürler ve on bin parçaya yakın bir kitap koleksiyonu var. Projeksiyonlardan yıkama

makinelere kadar sinema endüstrisinin çeşitli malzemelerinden oluşan, yüz bin parçaya yakın bir ekipman koleksiyonumuz var.

Yonca ERTÜRK: Harika... Bomonti'de kaç kişi çalışacak?

Başak ÜRKMEZ: Hayalimiz çalışan sayısını zaman içinde arttırarak arşivi daha iyi bir seviyeye getirmek. Ama şu anda çalışan sayımız daha önce de ifade ettiğim gibi çok yetersiz. Biz bu alanda istihdam edeceğimiz kişilere eğitim vermek istiyoruz. Çünkü ülkemizde film arşivciliği konusunda yetkin olan kişilerin sayısı çok yetersiz.

Yonca ERTÜRK: Önceki dönemde yaşanan sorunlarda yetersiz sayıda personelle çalışmanın bir payı olabilir mi?

Başak ÜRKMEZ: Arşiv hiçbir zaman istenen sayıda insana ulaşamamış. Personel sayısının belirli bir planla zaman içinde arttırılması da yeğlenmemiş. Belirli kadrolar çalışmış, istifalar olmuş. Bu konuda kurumsal bir politika belirlenerek ilerlenmesi gerekir.

Yonca ERTÜRK: Restorasyon çalışmaları devam edecek mi?

Başak ÜRKMEZ: Temel alanlarımızdan biri restorasyon. Taşınma süreci nedeniyle restorasyonla ilgili makine parkurumuz da tamamen söküldü ve yeni yerimizde tekrar kuruldu. Bu parkurumuzu geliştirmeyi planladık. Önümüzdeki yıldan itibaren yeniden restorasyon yapmaya başlamayı hedefliyoruz.

"Her zaman bir sürpriz bekliyoruz. Umarım çok merak ettiğimiz filmleri buluruz."

Yonca ERTÜRK: Sinema tarihimizin kayıp olduğu söylenen filmleri ile ilgili bir çalışmanız var mı?

Başak ÜRKMEZ: Sinema tarihimizdeki kayıp filmler her zaman konuşulan bir konu olmuştur. Ne yazık ki 1955'te Hasköy'de büyük bir sinema deposu yangını oluyor. Bu yangında sinema arşivimizin büyük bir kısmını kaybediyoruz; ama kurtarılan kısım şu anda bizim arşivde... Kayıp filmler konusunda şöyle bir durum var: Tüm arşiv kutularını tek tek kontrol etme aşamasına geldiğimizde o kutuların içinden bambaşka filmler çıkabilir. Her zaman bir sürpriz bekliyoruz. Umarım çok merak

ettiğimiz filmleri buluruz. Bazen öyle bir şey oluyor ki işte Antep'ten, başka illerden pozitif kopyalar çıkıyor. Kayıp bir filmin pozitif kopyası geliyor. Filmlerin negatiflerine ulaşamazsak da her zaman bu tarz bir sürprizle karşılaşmak ihtimal dâhilinde...

Yonca ERTÜRK: Hâlâ bu şekilde ortaya çıkan filmler var mı?

Başak ÜRKMEZ: Anadolu'nun çeşitli yerlerinde zaman zaman bazı kayıp filmler ortaya çıkıyor. Bunun yanı sıra yurt dışına kaçırılmış bazı filmler de var. Onlar da bir gün dönebilir arşivimize... Her zaman bu tarz şeyleri bekliyoruz. Bir sinema kapanıyor mesela ya da bir depo boşalıyor. Ortaya kayıp bir film çıkıyor. Geçen senelerde şöyle ilginç bir olay yaşadık. BiBak adıyla Berlin'de faaliyet gösteren bir kurum var. Onlar Türkiye'den Almanya'ya göç eden ilk jenerasyonu konu alan olan *Kara Kafa* filmi üzerine bir proje gerçekleştirdiler. Bu film bizim arşivimizden çıktı, Arsenal Arşivi'nde restore edildi ve tekrar bizim arşivimize getirildi. Böylece sinema tarihimizin önemli bir filmi kurtulmuş oldu.

Yonca ERTÜRK: Dedektiflik gibi... Her zaman bir şey çıkabilir. Arsenal Arşivi de bir film arşivi mi?

Başak ÜRKMEZ: Evet, umarım hep böyle güzel filmler çıkar. Arsenal Arşivi, Almanya'daki ulusal film arşividir. Dünyadaki farklı arşivlerle FIAF aracılığıyla birleşiyoruz. BiBak veya İKSV gibi festival kurumları bize fon bularak aracı oluyor. Restorasyon çok pahalı bir işlem. Fon bulduklarında çeşitli kurumlar birleşip filmlerin kurtarılmasını sağlıyor.

"Bu filmleri aktaralım ve bu tehlikeli malzemedan kurtulalım yorumları her zaman gündeme gelir. Ne olursa olsun ana materyali korumalıyız ki başka bir teknoloji gündeme geldiğinde ona geçebilelim."

Yonca ERTÜRK: Arşivin dijital ortama aktarılması ile ilgili bir planlama var mı?

Başak ÜRKMEZ: Yapımcılar televizyon ya da YouTube gösterimleri için filmleri dönüştürüyorlar. Teknoloji her gün yenileniyor. Şu anda 4K seviyesinde aktarılıp gösteriliyor. Ama belki ileride 11K'lara çıkacak,

zamanla başka platformlara da geçeceğiz. O yüzden bize en çok sorulan soru şudur: Bu filmleri niye saklıyoruz hâlâ? Bu filmleri aktaralım ve bu tehlikeli malzemedan kurtulalım yorumları her zaman gündeme gelir. Ne olursa olsun ana materyali korumalıyız ki başka bir teknoloji gündeme geldiğinde ona geçebilelim. Ayrıca dijital ortama aktarılmış filmlerin ne kadar süre saklanabileceği bir muamma. Aslında dijital teknolojinin saklama koşulları daha problemlidir. Ben bu arşivi bulutta mı saklayacağım? Eğer öyleyse kaç tane kopyasını almam gerekir? Biz üç kopya üzerinden gidiyoruz. Bir filmin orijinal materyalini bütün dünyada saklıyor; biz de saklamak zorundayız.

Yonca ERTÜRK: Bununla ilgili bir yazı okumuştum. Sadece dijital platformlarda yayınlanan, fiziki kopyaları bulunmayan filmlerin, buluttan veya platformdan silindiklerinde tamamen ortadan kaybolacakları ileri sürülüyordu.

Başak ÜRKMEZ: Şimdi her şey bulutta saklanıyor ama bulut sistemleri bir gün ortadan kalkarsa geriye hiçbir şey kalmayacak. Bulutta saklanan filmlerin farklı ortamlarda da kopyalarını buldurmalıyız. Yani o kopyalama mantığının da hep aynı mekânlarda değil, farklı mekânlarda olması gerekir. Teknolojinin tüm ara elemanlarını, aşamalarını ve aletlerini de özellikle korumalıyız. Biz çoğu zaman bir betacam kasedi çalıştıracak alet arıyoruz. Betacamın geçmişi ne ki? Biz bu teknolojiyi yakın zamana kadar kullanıyorduk.

Yonca ERTÜRK: Film gösterimleri, söyleşi ve atölye gibi etkinlikler yapmayı planlıyor musunuz?

Başak ÜRKMEZ: Bu tür etkinlikleri düzenli olarak yapmak istiyoruz; ama taşınma bizi çok zorlayan bir süreçti. Bütün yan etkinliklerimizi durdurduk. Ama yine de bazı etkinlikler yaptık. Özellikle IASA, Dünya Görsel ve İşitsel Arşivler Federasyonu, İstanbul Üniversitesi'nde büyük yıllık konferansını yaptı geçen sene. Biz de orada yeni arşiv binamızı tanıtan büyük bir sergi düzenledik. Konferansın ana sergisini biz yaptık. Orada bütün dünyadan gelen uzmanlar arşivimizin yeni binasını gördüler. Onlarla birlikte çeşitli workshoplara katılım sağlandı. Bu aşamada da mümkün olduğu kadar çok etkinlik gerçekleştirmeye, özellikle yeni binayı ve arşivin durumunu anlatan söyleşiler yapmaya çalışıyoruz. Bu söyleşileri web sitemizde de yayınlıyoruz (Prof. Sami Şekeroğlu Sinema-TV Merkezi Taşınma ve Yenileme Süreci Bilgilendirme Toplantısı). Ne var ki Bomonti'de şu anda film gösterimi veya atölye

planlamamız pek mümkün değil. Hedefimiz üç yıl sonra kendi mekânımızda tamamen programlı olarak etkinlikler gerçekleştirmek.

Yonca ERTÜRK: Bomonti'deki arşivde filmlerin dışında senaryolar, afişler ve lobi fotoğrafları gibi materyallerin arşivi de yapılacak mı?

Başak ÜRKMEZ: Evet, şimdi dijital arşivimiz için ayrı bir proje de geliştirdik. O da web sitemizin ve diğer platformlarımızın da yeniden tasarlanması. Amacımız kullanıcıların filmlere YouTube gibi platformlar üzerinden kolayca ulaşmalarını sağlamak. Filmlerle ilgili bilgilere ulaşılacak bir web sitesi tasarımı yaptık şu anda. Onun arka planı da tasarlandı. Bunun için yavaş yavaş doldurarak kullanıcılara açmayı planlıyoruz. Dijital arşivimiz konusundaki çalışmalarımız ilerliyor.

Yonca ERTÜRK: O zaman direkt sizin sitenizde istediğimiz kelimelerle arama yapabileceğiz, öyle mi?

Başak ÜRKMEZ: Arşivin, ulusal film arşivi mantığında çalışması planlanıyor. Buna da açıklık getireyim: Merkezimizin tam adı, Prof. Sami Şekeroğlu Uygulama ve Araştırma Merkezi'dir. Ama merkezimizin çatısı altında Ulusal Film Arşivi (UFA) adıyla bir marka yaratmaya çalışıyoruz. Bu, kendi ülkemizin ulusal arşivi olacak; ama yine merkezimize bağlı çalışacak. Bağımsız bir isim altında onu daha da güçlendirmeye çalışıyoruz. Bu yaklaşım çok tepki alıyor.

Yonca ERTÜRK: Niçin?

Başak ÜRKMEZ: Siz merkezimizin adını Ulusal Film Arşivi olarak değiştiriyorsunuz diyorlar. Aslında biz arşivi markalaştırarak güçlendirmeye çalışıyoruz. Genel merkezimizin yapısını tabii ki bozmuyoruz; çünkü merkezin film arşivi dışında birçok çalışma alanı var. Daha geniş ve başka yoğunlukta çalışan bir merkez olmalıyız. Amacımız üniversiteden bağımsız bir yapı oluşturmak değildir; üniversite çatısı altında Türkiye'deki tüm filmleri kapsayan ve yasalarla güvence altına alınmış bir Ulusal Film Arşivi (UFA) kurmak istiyoruz.

“Bütün ülkelerin ulusal film arşivleri var. Bu da bizim ulusal film arşivimiz. O yüzden tüm kesimlerin bu oluşumu korumak için elinden geleni yapması gerekir.”

Yonca ERTÜRK: Son olarak paylaşmak istediğin bir konu var mı?

Başak ÜRKMEZ: Her şeyden önce burası herkesin arşivi. Bizim belleğimiz ve kültür mirasımız. Bütün ülkelerin ulusal film arşivleri var. Bu da bizim ulusal film arşivimiz. O yüzden tüm kesimlerin bu oluşumu korumak için elinden geleni yapması gerekir. İyi bir arşiv oluşturmak için sinemayla ilgili tüm kurumların bizimle iş birliği ve iletişim hâlinde olmasını istiyoruz. Yeni binamızda beklentileri karşılayacak bir mekân yaratıp arşivimizi kurtarmayı hedefliyoruz. Arşivlerin mali haklarla korunan ve net kuralları olan yapılar olması gerektiğini bilerek standartlarımızı iyileştirmeyi planlıyoruz.

Yonca ERTÜRK: Çok teşekkür ederiz.